

KLİNİK ARAŞTIRMALAR**KADIN SAĞLIK ÇALIŞANLARININ SERVİKS
KANSERİ FARKINDALIĞI****CERVICAL CANCER AWARENESS OF FEMALE HEALTH EMPLOYEES**

Hüseyin CAN
Yasemin KILIÇ ÖZTÜRK
Yusuf Adnan GÜÇLÜ
Faruk ÖZTÜRK
Şenay DEMİR

ÖZET

AMAÇ: Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde (TEAH) görev yapan kadın sağlık çalışanlarının serviks kanseri, serviks kanserinin risk faktörleriyle ilgili bilgi düzeylerini; bu kanser türünden korunmada ve erken tanıda yaşamsal önemi olup rutin olarak önerilen jinekolojik muayene ve pap yayma konusundaki tutum ve alışkanlıklarını belirlemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM: Kesitsel, tanımlayıcı olarak planlanan çalışma, 2010 Ocak ayı boyunca, TEAH'de çalışan kadın sağlık personeli ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kadın sağlık personeli içinden halen veya geçmişte cinsel aktif olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 316 kadın ile tamamlanmıştır. Histerektomi ameliyatı geçirmiş ve/veya jinekolojik kanser tanısı almış hastalar çalışma dışı bırakılmıştır.

BULGULAR: Çalışmaya katılan 316 kadın sağlık çalışanından 110'u (%34,8) daha önce en az bir kez Pap yayma testi yaptırmış, 206'sı (%65,2) ise bu testi hiç yaptırmamıştır. Bu kadınların 73'ünün (%23,1) düzenli olarak jinekolojik muayene yaptırdığı, 243'ünün (%76,9) hiç jinekolojik muayene yaptırmadığı saptanmıştır. Çalışmamızda Pap yayma testi hakkında bilgi sahibi olanlarda, düzenli jinekolojik bakı yaptırarlarda, serviks kanseri ve riskleri, Human Papilloma Virüs ve aşısı hakkında bilgi sahibi olan kadınlarda Pap yayma testi yaptırma oranı yüksek olarak saptanmıştır.

SONUÇ: Sağlık personelinin, koruyucu sağlık hizmetlerindeki rolü nedeniyle bilgi eksikliklerinin giderilmesi için hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, epidemiyolojik çalışmalarla bilgi düzeylerinin ve eksikliklerinin belirlenmesi gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Serviks kanseri, Kadın sağlık çalışanları, Pap yayma testi

SUMMARY

AIM: To examine the awareness of female health employees (doctors, nurses, medical secretaries, etc.) working at the Tepecik Teaching and Research Hospital(TERH) about cervical cancer and its risk factors. Additionally we tried to search the attitude and behavior about gynecologic examination and pap smear screening of gynecologic cancers.

MATERIAL AND METHOD: This study is planned as sectional, descriptive and realised among the female health employees at TERH, along January 2010. Recently or previously sexually active and have no hysterectomy operation 316 participants were included.

FINDINGS: Nearly one third of the 316 female health employee 110 (%34,8) had at least once have a pap smear screening, the rest 206 (%65,2) had none. Overall, 73 (%23,1) of the responder were under gynecologic screening and the 243 females (%76,9) had not. Higher rates of information about pap smear, cervix cancer and its risk factors or human papilloma virus and its vaccine were detected among participants under gynecologic screening.

Aile Hekimliği Bölümü (Uz. Dr. Y.A.Güçlü)
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği (Hem. Ş. Demir)
Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, 35120 İZMİR
Batman Merkez 18 No'lu Aile Sağlığı Merkezi-BATMAN (Uz. Dr. H. Can)
Konak 17 No'lu 19 Mayıs Aile Sağlığı Merkezi-İZMİR (Uz. Dr. Y. Kılıç Öztürk)
İzmir Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Acil Kliniği, İZMİR (Dr. F. Öztürk)
Yazışma: Uz. Dr. Hüseyin CAN

CONCLUSION: Health employees should be informed well enough about the importance of screening because of their preventive role in health of the general population.

Keywords: Cervical cancer, Female Health Employees, Gynecologic Cancer, Pap Smear Screening

GİRİŞ

Pap yayma testi ile servikal kanser taraması, kanserin önlenmesine yönelik ve maliyet açısından etkin olan çok nadir girişimlerden birisidir. Tekniğine göre uygulanmışsa, test %90-95 doğru sonuç verir. Uygulandığı ülkelerde, serviks kanseri morbidite ve mortalitesinde önemli azalma olmuştur (3, 5). Pap yayma yaptırma davranışları, kadınların yaşı, eğitimi, ırkı, sosyoekonomik durumu ve kültürel özelliklerine göre farklılık göstermektedir (6). Türkiye’de yapılmış bir çalışmada, yaş ve eğitim seviyesi arttıkça ve sosyal güvence varlığında pap yayma yaptırma oranının arttığı belirtilmiştir (7). Serviks kanserinin erken teşhisine yönelik Pap yayma taramasıyla ilgili olarak Amerikan Kanser Derneği (ACS); kadınların ilk cinsel deneyimden 3 yıl sonra veya cinsel aktif olsun ya da olmasın 21 yaşına geldiklerinde, 30 yaş ve üzerinde her yıl; üç yıl negatif sonuç çıkması durumunda 3 yılda bir Pap yayma testi yaptırılmalarını, 70 yaşın üzerinde ve son 10 yılda anormal Pap yayma test sonucu olmayan, üç veya daha fazla normal Pap yayma test sonucu olan kadınların servikal kanser tarama programından çıkarılmalarını; benzer şekilde American Doğum ve Jinekoloji Koleji (ACOG); hayatı boyunca herhangi bir dönemde veya halen cinsel aktif olan ya da 21 yaşına gelmiş tüm kadınların yıllık pelvik muayene ve Pap yayma yaptırılmalarını, 30 yaş üzerinde ve 3 yıl ardarda yıllık normal pelvik muayene ve Pap yayma sonucu olan kadınların daha uzun aralıklarla kontrol edilebileceğini bildirmiştir (8, 9).

Bir toplumdaki kadın nüfus içinde, serviks kanseri hakkında bilgi düzeyi en yüksek ve en bilinçli kesimin kadın sağlık çalışanlarının olması beklenir. Fakat yapılan çalışmalarda kadın sağlık çalışanlarının serviks kanseri ile ilgili risk faktörlerine yönelik bilgilerinin yetersiz olduğu, bilgisi olanların çoğunun da düzenli jinekolojik muayene ve Pap yayma testi yaptırmadığı belirtilmiştir (10). Bilgi düzeyi yetersiz olan ya da bilmesine rağmen kendi hayatında bunu uygulamayan sağlık çalışanları, kendilerine başvuran bireyleri yeterli düzeyde eğitemeyecek, onları düzenli jinekolojik muayene ve Pap yayma testi yaptırılmaları konusunda ikna edemeyeceklerdir.

Bu çalışmada amacımız Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde (TEAH) görev yapan kadın sağlık çalışanlarının serviks kanseri, serviks kanserinin risk faktörleriyle ilgili bilgi düzeylerini; bu kanser türünden korunmada ve erken tanıda yaşamsal önemi olup rutin olarak önerilen jinekolojik muayene ve pap yayma konusundaki tavır ve alışkanlıklarını belirlemektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kesitsel, tanımlayıcı olarak planlanan çalışma, 2010 Ocak ayı boyunca, TEAH’de çalışan kadın sağlık personeli ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma kadın sağlık personeli içinden halen veya geçmişte cinsel aktif olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 316 kadın ile tamamlanmıştır. Histerektomi ameliyatı geçirmiş ve/veya jinekolojik kanser tanısı almış hastalar çalışma dışı bırakılmıştır. Çalışma için TEAH Etik Kurulundan onay alınmıştır. Çalışma katılımcılara anlatılmış ve yazılı onamları alınmıştır. Soru formu; 1- Sağlık çalışanlarının sosyo-demografik özelliklerini, 2- Serviks kanseri, serviks kanserinin risk faktörleri ile ilgili bilgi düzeylerini; jinekolojik muayene ve Pap yayma testi konusundaki tutum ve alışkanlıklarını öğrenmeyi hedefleyen iki bölümden oluşmaktadır. Veriler yüz yüze görüşme tekniği uygulanarak toplanmıştır.

Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri Statistical Package for Social Sciences (SPSS) for Windows 13.0 programıyla, yüzdellik, frekans ve Ki-kare testleri kullanılarak değerlendirilmiş ve anlamlılık için $p < 0,05$ düzeyi alınmıştır.

BULGULAR

Çalışmada Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesinde çalışan 316 gönüllü kadın (doktor, hemşire, tıbbi sekreter) anket (bk:form 1 ve 2) yöntemiyle yapılmıştır.

40 yaşın üstünde pap yayma yaptırılanlar %58’e yükselmiştir. Yaşla pap yaymadaki artış eğitimle paralel olsa da anlamlı düzeyde bulunmamıştır. Evlilik süresinde pap yayma artışı ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bulundu.

Doğum sayısı ile yayma yaptırma ters ilişkili ve anlamlı düzeyde bulundu.

Meslek türünün yayma yaptırmada bir ilişkisi bulunamadı (Tablo1).

Pap yaymayı bilenlerin yarısı yaptırırken, bilmeyenlerde bu oran %3 düzeyde kalmaktadır.

Düzenli jinekolojik muayeneye gitmeyenlerde yayma %23.5 düzeyde kalmaktadır.

Birden fazla cinsel partnerin riski arttırdığını bilenlerin yalnızca üçte biri (%37) yayma yaptırmıştır.

HPV'un serviks kanserinde ki etken olduğunu bilip bilmeme yayma yaptırma oranındaki etkisi istatistiksel anlamda fark yaratmamıştır. Aynı şekilde, ilk cinsel ilişki yaşının küçüklüğünün ve sigaranın risk oluşturduğunu bilmek de yayma yaptırmayı etkilememiştir.

Pap testi yaptırma sıklığını yaptıranların %60 doğru bilenlerin yaptırmayanların %88'inin bu konuya ilişkin fikri yoktur.

Serviks kanserinde aşının koruyucu rolü yaptıranlarda yaptırmayanlara göre anlamlı ölçüde yüksek oranda bilinmektedir. Pap yayma yaptıranların %55'i işlemi birden fazla kez yaptırmışlardır.

Tablo 1. Kadınların sosyodemografik özelliklerine göre Pap yayma testi yaptırma durumları

Yaş	Pap yayma yaptırmış (s=110)		Pap yayma yaptırmamış (s=206)		p- değeri
	s	%*	s	%*	
20-29	13	12,9	88	87,1	<0.001
30-39	50	37,3	84	62,7	
40-59	47	58,02	34	41,98	
Eğitim durumu					
İlkokul	7	25,9	20	74,1	0.118
Ortaokul	3	23,1	10	76,9	
Lise	27	28,4	68	71,6	
Üniversite	73	40,3	108	59,7	
Evlilik süresi					
Bekar	2	2,8	68	97,2	<0.001
1-10	48	35,0	89	65,0	
11-20	38	52,8	34	47,2	
21-30	22	61,1	14	38,9	
Doğum sayısı					
0 doğum	20	17,1	97	82,9	<0.001
1-3 doğum	90	46,2	105	53,8	
4 ve üstü doğum	0	0,0	4	100,0	
Meslek					
Doktor	13	36,1	23	63,9	0.950
Hemşire	36	33,3	72	66,7	
Ebe	3	23,1	10	76,9	
Hizmetli	16	37,2	27	62,8	
Bilgi işlem elemanı	36	36,0	64	64,0	
Yardımcı sağ. pers.	6	37,5	10	62,5	

*Satır yüzdesi verilmiştir

Tablo 2. Kadınların Pap yayma hakkındaki bilgilerine göre Pap yayma yaptırma durumları

Pap yayma testi hakkında bilgisinin olma durumu	Pap yayma yaptırmış (s=110)		Pap yayma yaptırmamış (s=206)		p- değeri
	s	%*	s	%*	
Bilgisi var	107	50,7	104	49,3	<0.001
Bilgisi yok	3	2,9	102	97,1	
Düzenli jinekolojik muayene yaptırma durumu					
Yaptıranlar	53	72,6	20	27,4	<0.001
Yaptırmayanlar	57	23,5	186	76,5	
Birden fazla cinsel partnerin serviks kanseri riskini arttırdığını bilme durumu					
Biliyor	93	36,6	161	63,4	0.173
Bilmiyor	17	27,4	45	72,6	
HPV'nin serviks kanserinin en önde gelen etkeni olduğunu bilme durumu					
Biliyor	88	37,6	146	62,4	0.078
Bilmiyor	22	26,8	60	73,2	
İlk cinsel ilişki yaşının küçük olmasının serviks kanseri riskini arttırdığını bilme durumu					
Biliyor	69	39,0	108	61,0	0.079
Bilmiyor	41	29,5	98	70,5	
Sigara içmenin serviks kanseri riskini arttırdığını bilme durumu					
Biliyor	85	36,8	146	63,2	0.222
Bilmiyor	25	29,4	60	70,6	
Pap yayma testinin ne sıklıkta yapılması gerektiğini bilme durumu					
6 ayda bir	30	47,6	33	52,4	<0.001
Her yıl	63	48,5	67	51,5	
2 yılda bir	3	75,0	1	25,0	
3 yılda bir	0	0,0	3	100,0	
Bilmiyor	14	12,1	102	87,9	
Serviks kanserinden aşı veya başka korunma yöntemleriyle korunulabileceğini bilme durumu					
Biliyor	94	41,0	135	59,0	<0.001
Bilmiyor	16	18,4	71	81,6	
Pap yayma yaptırma sayısı	s=110	(%)			
1	49	44,54			
2	33	30,0			
3 ve üzeri	28	25,46			

*Satur yüzdesi verilmiştir HPV: Human Papilloma Virus

ANKET FORMU 1

GENEL BİLGİLER

1-) Doğum Tarihiniz?

.....

2-) Mesleđiniz?

- a) doktor
- b) hemşire
- c) ebe
- d) yardımcı sağlık personeli
- e) hizmetli
- f) diđer (belirtiniz.....)

3-) Eğitim durumunuz:

- a) ilkokul mezunu
- b) ortaokul mezunu
- c) lise mezunu
- d) üniversite mezunu

4-) Medeni durumunuz:

- a) evli b) bekar c) boşanmış (evlilik süreniz?.....)

5-) İlk adetinizi kaç yaşında gördünüz? Lütfen belirtiniz.

.....

6-) Menopoza girdiniz mi?

- a) evet b) hayır

7-) Eđer yukarıdaki soruya evet cevabı verdiyseniz, menopoza kaç yaşında girdiniz?

.....

8-) Menopoza girdikten sonra hormon replasman tedavisi kullandınız mı?

- a-) evet b-) hayır

9-) Eđer menopoza girmediyseniz, adetleriniz düzenli midir?

- a) evet b) hayır

10-) Eđer daha önce gebe kaldıysanız aşağıda belirtilen gebelik sayısı, doğum sayısı, düşük sayısı ve kürtajla ilgili şıklara cevap veriniz.

- Gebelik sayısı
- Doğum sayısı (varsa ölü doğum sayısı
- Düşük sayısı
- Kürtaj sayısı
- Maksimum bebek doğum kilosu:

ANKET FORMU 2

RAHİM AĐZI (SERVİKS) KANSERİNDE FARKINDALIK

- 1-) Düzenli olarak jinekolojik muayene yaptırıyor musunuz?
a) evet b) hayır
- 2-) Yukarıdaki soruya evet cevabı verdiyseniz, jinekolojik muayeneyi hangi sıklıkta yaptırıyorsunuz?
a) 6 ayda bir
b) yılda bir
c) 2 yılda bir
d) 3 yılda bir
e) daha seyrek
- 3-) Daha önce Pap yayma testini duydunuz mu?
a) evet b) hayır
- 5-) Daha önce Pap yayma testi yaptırdınız mı? Bu soruya cevabınız evet ise ankete 6.sorudan, eğer hayır ise 7. sorudan devam ediniz.
a) evet b)hayır
- 6-) Kaç kez yayma testi yaptırdınız?
a) 1 kez
b) 2 kez
c) 3 kez
d) 4 kez ve üzeri
- 6-) Sizce Pap yayma testi hangi hastalığın tanısı için kullanılmaktadır ?
.....
- 7-) Pap Yayma testi yaptırmaya ne zaman başlanması gerektiğini biliyor musunuz?
a) biliyorum
b) bilmiyorum
- 8-) Yukarıdaki soruya biliyorum cevabı verdiyseniz lütfen belirtiniz.
.....
- 9-) Pap yayma testi ne sıklıkta yapılmalıdır?
a) 6 ayda bir
b) yılda bir
c) 2 yılda bir
d) 3 yılda bir
e) bilmiyorum
- 10-) Birden fazla cinsel partnerin rahim ağzı kanseri riskini artırdığını biliyor musunuz?
a) evet b) hayır
- 11-) Rahim ağzı kanserine cinsel ilişkiyle bulaşan bir mikrobun (HPV) sebep olabileceğini biliyor musunuz?
a) evet b) hayır
- 12-) İlk cinsel deneyim yaşının erken olmasının (18 yaşından önce) rahim ağzı kanseri riskini artırdığını biliyor musunuz?
a) evet b) hayır
- 13-) Sigara içiyor musunuz?
a) evet b) hayır
- 14-) Sigara içmenin rahim ağzı kanseri riskini artırdığını biliyor musunuz?
a) evet b) hayır
- 15-) Rahim ağzı kanserinden aşı veya başka korunma yöntemleriyle korunabileceğinizi biliyor musunuz?
a)evet b)hayır

TEŞEKKÜRLER

TARTIŞMA

Jinekolojik kanserler arasında tüm dünyada ikinci, gelişmekte olan ülkelerde ise ilk sırada yer alan serviks kanseri erken dönemde teşhis edilmediği takdirde mortalitesi çok yüksek olan bir kanserdir (7). Kadınların sosyodemografik özelliklerine göre Pap yayma yaptırma oranlarının incelendiği çalışmalar vardır. Kalyoncu ve arkadaşları 35 yaş üstünde ve evlilik süresi uzun olan kadınlarda, Nguyen ve ark. 40 yaş üstünde olan kadınlarda, Wellensiek ve ark. doğum yapan kadınlarda, Akyüz ve ark. 30-39 yaş grubu kadınlarda, Siahpush ve Singh de 30-49 yaş grubu olan kadınlarda Pap yayma yaptırma oranının yüksek olduğunu saptamışlardır (7, 11-14). Çalışmamızda 30-39 yaş grubunda, üniversite mezunlarında, 1-3 doğum yapanlarda ve evlilik süresi uzun olan kadınlarda test yaptırma oranları yüksek saptanmıştır.

Serviks kanseri taramasıyla ilgili farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda (Byrd ve ark., İspanyol kadınlarda %69, Nguyen ve ark., Teksas ve Kaliforniya'da yaşayan Vietnamlı kadınlarda %76, Wellensiek ve ark., Güney Afrika'da %27, Behbakht ve ark., Chicago'da %75, Gichangi ve ark., Kenya'da %20, Farland Botswana'da %60, Sirovich ve Welch, Amerika Birleşik Devletleri'nde %93) çok farklı Pap yayma yaptırma oranları bildirmiştir (8, 11, 12, 15-18). Yine Akyüz ve ark.'larının Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kadın Hastalıkları ve Doğum polikliniğine başvuran kadınlar üzerinde yaptıkları çalışmalarında bu oran % 48,7 olarak bildirmişlerdir (13). Yaptığımız çalışmada, çalışmaya katılan 316 sağlık personelinin sadece %34,8'nin Pap yayma testi yaptırması, Oran ve arkadaşlarının 2003 yılında akademisyen kadınlar arasında yaptıkları çalışmada %28,2'lik; Güngör ve arkadaşlarının 2001 yılında hemşire, ebe ve tenkisyenlerle yaptıkları çalışmada %42'lik değerler saptamaları kadınların büyük çoğunluğunun Pap yayma testinin serviks kanserinde tarama testi olduğunu bilmediğini, bilenlerin de konu üzerinde yeterli ciddiyette durmadığını düşündürmektedir (19).

Kalyoncu ve ark.'nın yaptıkları çalışmada Pap yayma testini duyan kadınların testi yaptırma oranı %72,9, Akyüz ve ark.'nın yaptığı çalışmada da, bu oran %76,9 olarak saptanırken (7, 13) çalışmamızda %50,7 olarak saptandı. Sağlık çalışanlarının bir kısmının yoğun çalışma şartlarının olması, bir kısmının da test hakkında bilgileri olmasına rağmen yeterli ciddiyetle konu üzerinde durmamaları sebebiyle bu oranın düşük olduğu kanaatindeyiz.

Wellensiek ve ark.'nın yaptıkları çalışmada, serviks kanseri ve Pap yayma hakkında bilgi sahibi olanlarda test yaptırma oranının arttığı bildirilmiştir (12). Bizim çalışmamızda da Pap yayma testi hakkında bilgi sahibi olanlarda, düzenli jinekolojik muayene yaptıranlarda, serviks kanseri ve riskleri, HPV ve aşısı hakkında bilgi sahibi olan kadınlarda Pap yayma testi yaptırma oranı yüksek olarak saptandı.

Tarwireyi ve ark.'larının 2003 yılında yaptıkları bir çalışmada elde ettikleri verilerde sağlık çalışanlarının serviks kanseri konusundaki bilgi, inanç ve Pap yayma testi yaptırma davranışları incelenmiş, sonuç olarak sağlık çalışanlarının serviks kanserleri ile ilgili risk faktörlerine yönelik bilgilerinin yetersiz olduğu ve çalışanların %86,6'sının HPV'nin serviks kanseri için risk faktörü olduğunu bilmedikleri saptanmıştır. Aynı çalışmada, sağlık çalışanlarının %81,7'sinin ise Pap yayma testi yaptırmadıkları belirlenmiştir (10). Sağlık personeli dahil bütün kadınların, Pap yayma testi ve serviks kanseri risk faktörleri hakkında daha kapsamlı bilgilendirilmeleri ve gerekirse hizmet içi eğitim programlarına katılımlarının sağlanması idealdir. Topluma yönelik sürekli eğitimlerin düzenlenmesi, tarama programlarının yaygınlaştırılması, sağlık politika ve sistemimizde yeni düzenlemelerle kişilerin bilgi, tutum ve davranışlarında, toplumun sağlık düzeyinde olumlu yönde değişiklikler oluşturulabilir. Sağlık personelinin, koruyucu sağlık hizmetlerindeki rolü nedeniyle bilgi eksikliklerinin giderilmesi için hizmet içi eğitimlerin düzenlenmesi, epidemiyolojik çalışmalarla bilgi düzeylerinin ve eksikliklerinin belirlenmesi ve giderilmesi gerekmektedir.

TEŞEKKÜR

Çalışmamız boyunca yardımlarını bizlerden esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Serpil DEMİRAĞ (Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği ABD) ve Sayın Uzm. Dr. Mehtap KARTAL'a (Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Aile Hekimliği ABD) sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

KAYNAKLAR

1. Aoki K, Misumi J, Wong J, Jiang H, Sun J. Cervical cancer trends related to mortality in Japan. J Turkish German Gynecol Assoc 2006; 7(4): 292-6.
2. Deny L. The prevention of cervical cancer in developing countries. BJOG 2005; 112(9):1204-12.
3. Dündar İ, Berker B. Jinekolojik onkolojide tarama. Ayhan A, Durukan T, Gunalp S, Gürkan T, Önderoğlu SL, Yaralı H ve

- ark (Editörler). Temel kadın hastalıkları ve doğum bilgisi'nde. II. Baskı. Ankara, Güneş Tıp Kitabevi, 2008; 1127-36.
4. Özgül N. Türkiye'de serviks kanserinin durumu ve servikal kanser tarama çalışmaları. Tuncer AM (Ed). Türkiye'de kanser kontrolü'nde. Onur Matbaacılık. Ankara: T.C.Sağlık Bakanlığı, 2007. Yayın No:707.
 5. Gökaslan H, Uyar EE. Pap yayma ile servikal kanser taraması. Türk Aile Hek Derg 2004;8(3): 105-10.
 6. Juon HS, Seung-Lee C, Klassen AC. Predictors of regular pap yayması among Korean-American women. Prevent Med 2003; 37:585-592.
 7. Kalyoncu C., Işıklı B., Özalp S., Küçük N. Osmangazi Üniversitesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Polikliniğine Başvuranların Pap Yayma Hakkında Bilgi Tutum ve Davranışları. Sağlık ve Toplum, 2003;13:60-8
 8. Byrd TL, Peterson SK, Chavez R, Heckert A. Cervical cancer screening beliefs among young Hispanic women. Prevent Med 2004; 38: 192-197.
 9. Ozan H. Pap Yayma: Ne zaman? Nasıl? Kimden? Hassa H (ed). Türk Jinekoloji ve Obstetrik Derneği, Uzmanlık Sonrası Eğitim ve Güncel Gelişmeler Dergisi 2005; 2: 36-40.
 10. Tarwireyi F., Chirenje Z.M., Rusakaniko R. Cancer of the Cervix: Knowledge, Beliefs and Screening Behaviours of Health Workers in Mudzi District in Mashonaland East Province, Zimbabwe, Cent Afr J Med, 2003;49:83-6
 11. Nguyen T, McPhee SJ, Nguyen N, Tram L, Mock J. Predictor of cervical pap yayma screening awareness, intention and receipt among Vietnamese-American women. Am J Prev Med 2002; 23: 207-214.
 12. Wellensiek N, Moodley M, Moodley J, Nkwanya N. Knowledge of cervical cancer screening and use of cervical screening facilities among women from various socioeconomic backgrounds in Durban, Kwazulu Natal, South Africa. Int J Gynecol Cancer 2002; 12: 376-382.
 13. Akyüz A, Güvenç G, Yavan T, Çetintürk A, Kök G. Kadınların pap yayma yaptıırma durumları ile bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi. Gülhane Tıp Dergisi 2006; 48: 25-29.
 14. Siahpush M, Singh GK. Socio-demographic predictors of Pap test receipt, currency and knowledge among Australian women. Prevent Med 2002; 35: 362-368.
 15. Behbakht K, Lynch A, Teal S, Koen D, Massad S. Social and cultural barriers to papanicolaou test screening in urban population. Obstet Gynecol 2004; 104: 1355-1361.
 16. Gichangi P, Estambale B, Bwayo J, et al. Knowledge and practice about cervical cancer and Pap yayma testing among patients at Kenyatta National Hospital, Nairobi, Kenya. Int J Gynecol Cancer 2003; 13: 827-833.
 17. Farland DM. Cervical cancer and Papyayma screening in Botswana: knowledge and perceptions. Int Nurs Rev 2003; 50: 167-175.
 18. Sirovich BE, Welch G. The frequency of Pap yayma screening in the United States. J Gen Intern Med 2004; 19: 243-250.
 19. Güngör MY, Güngör L, Açık Y, Oguzöncül F. Elazığ Devlet Hastanesi'nde görev yapan evli, hamile olmayan hemşire, ebe ve bayan sağlık teknisyenlerinde Pap yayma taraması, Fırat Üniversitesi Sağlık Bil. Dergisi, 2001;15(3):471-76.

İLETİŞİM

Uz. Dr. Hüseyin CAN
 Batman Merkez 18 No'lu Aile Sağlığı Merkezi. BATMAN
 Tel: 0488 212 30 63
 Cep: 0530 692 78 78
 E-posta: drhuseyncan@hotmail.com

Başvuru : 30.11.2010
 Kabul : 26.12.2010